

УДК 347.77

*Інженери О.П. Бочаров, О.О. Мазко
Канд. техн. наук В.О. Шиш
Канд. екон. наук О.В. Христофор*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДО ОЦІНКИ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОЗРОБОК ЯК ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ключові слова: розвиток, патентні дослідження, інтелектуальна власність, авторське право, залізничний транспорт

Вступ та постановка проблеми.

Науково-дослідні роботи є складовою частиною єдиного інноваційного процесу « наука - техніка - виробництво» і його початкової стадії.

Основними завданнями, що визначають зміст і характер науково-дослідних робіт, є створення наукових та науково-технічних обґрунтувань на базі ефективних досліджень для прийняття рішень стосовно:

- використання наукових та науково-експериментальних досягнень під час створення нової продукції чи модернізації тієї, що вже існує;
- виконання наступних дослідно-конструкторських робіт та визначення доцільності виконання подальших досліджень і розробок чи їх припинення як таких, що не мають перспективи;
- розроблення стандартів, проектів настановних, нормативних і прогнозно-аналітичних документів.

Важливою умовою, що забезпечує досягнення високо технічного рівня розробок є своєчасне проведення патентних досліджень на всіх етапах життєвого циклу об'єкта господарської діяльності.

Аналіз стану питання та мета дослідження.

На сьогодні патентні дослідження мають нормативну, методичну та організаційну основу у масштабах держави і являють собою обов'язкову частину виконуваних НДДКР. Патентні дослідження проводять з метою одержання вихідних даних для обґрунтованого вибору потенційних ринків збуту продукції, що розробляється та випускається, ліцензіарів та ліцензіатів для укладання договорів, по-

стачальників, партнерів для виробничої кооперації, науково-технічного співробітництва або створення спільних підприємств [1, 2].

Попередні патентні дослідження проводять відповідно до вимог ДСТУ 3574-97 [3] та ДСТУ 3575-97 [4] із метою аналізу властивостей об'єкта дослідження, які відповідають вимогам правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності. Вимоги стандартів є обов'язковими для суб'єктів господарської діяльності, що діють на території України і діяльність яких повністю або частково фінансується з державного бюджету. Для всіх інших суб'єктів господарської діяльності вимоги стандартів мають рекомендаційний характер, тому що за всі прорахунки та помилки, пов'язані з порушенням прав своїх конкурентів як в Україні, так і за кордоном, збитки вони несуть за свій рахунок.

Виходячи з вищенаведеного можна сформулювати, основне завдання, що стоїть перед суб'єктом господарської діяльності - забезпечення безперешкодної реалізації об'єкта господарської діяльності в Україні та в іноземних державах. А щоб забезпечити таку реалізацію необхідно своєчасно проводити патентні дослідження.

Основний матеріал дослідження.

Об'єктами права інтелектуальної власності поряд з іншими об'єктами є і результати науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт (далі НДДКР) та інші результати інтелектуальної праці. Тому правомірно науково-технічну розробку вважати об'єктом права інтелектуальної власності. Слід відзначити, що кінцевою метою будь-якої НДДКР має стати її комерціалізація та визначення інвестицій.

Об'єкти права інтелектуальної власності можуть бути предметом договорів на створення (передачу) науково-технічної продукції, про передачу прав, договору між автором та роботодавцем, договору про спільне користування правами інтелектуальної власності, ліцензійні договори.

При створенні об'єктів права інтелектуальної власності за державні кошти та кошти на замовлення сторонніх підприємств та організацій виникає відмінний правовий статус щодо створення та розпорядження правами інтелектуальної власності. Замов-

ника і Виконавця робіт. На жаль, сьогодні в державі в неповній мірі вирішенні питання правого врегулювання взаємовідносин власників інтелектуальної власності створеної за державні кошти, які б відповідали інтересам держави та її розробникам [5, 6].

Серед способів розпорядження правами на об'єкти права інтелектуальної власності центральне місце займає передача їх по договору. Саме договір є головним інструментом погодження волі сторін та врегулювання їх відносин. Таким чином, суб'єктам цивільних відносин дана велика правова свобода, і вони самі встановлюють взаємні права та обов'язки, які в подальшому строго дотримуються.

Розглянемо спрощений алгоритм життєвого циклу НДДКР (рис.1).

Досягнення у майбутньому високої вартості оцінки звіту та роботи в цілому по договору на виконання НДДКР при її інвестуванні починається з перших кроків - з моменту перего-

ворів, підготовки запиту на виконання НДДКР. Уже на цьому етапі необхідно визначитися з об'єктами інтелектуальної власності авторів звіту, котрі будуть залучені до виконання дослідження, і оформити це належним чином, зокрема, у вигляді статей, заявок на видачу охоронних документів, патентів, свідоцтв.

Для виконання досліджень та підготовки звіту слід провести роботу з виявлення нових об'єктів інтелектуальної власності шляхом проведення попередніх патентних досліджень та здійснити заходи щодо їх легалізації.

При вирішенні питання одержання правової охорони на результати науково-технічної діяльності необхідно:

- визначити перспективні для патентування об'єкти ще на початковій стадії розробки на підставі докладних патентних досліджень;
- визначити стратегію для одержання ефективної правової охорони, що надасть можливість найбільш раціонально реалізувати

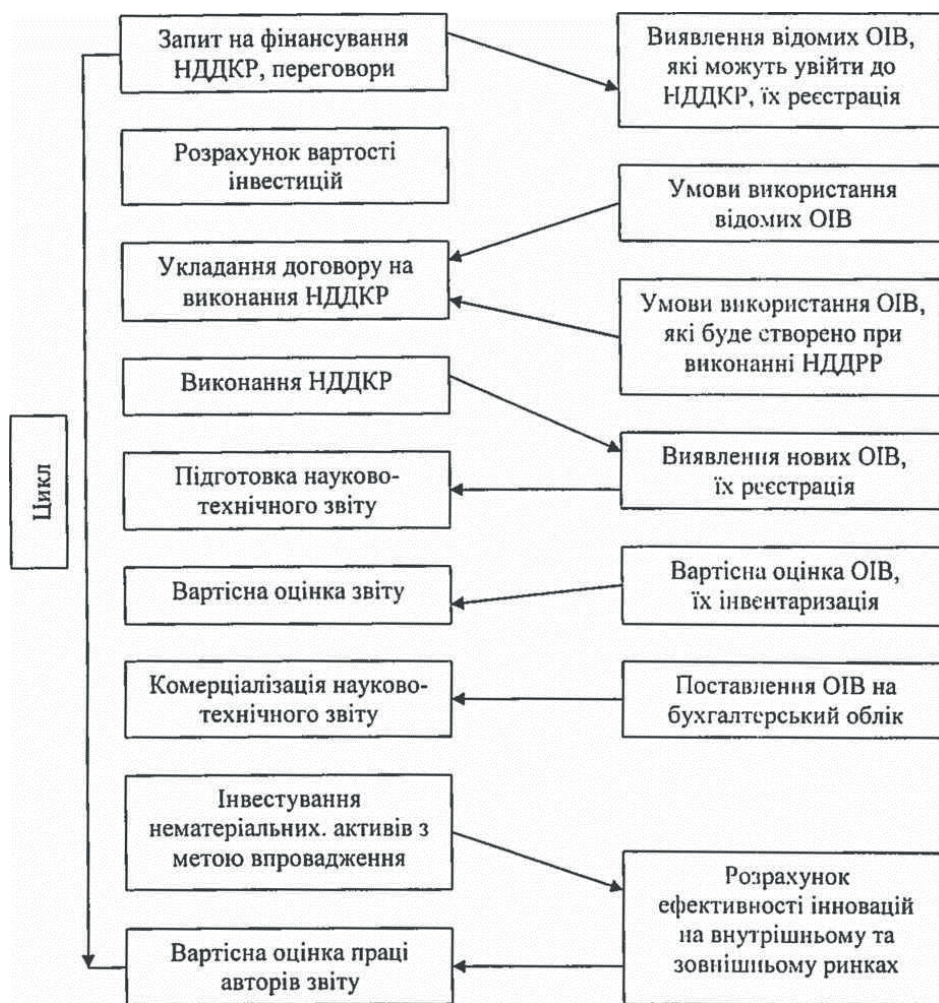

Рис. 1 - Алгоритм спрощеного життєвого циклу НДДКР з урахуванням наявності об'єктів інтелектуальної власності

результати науково - технічної діяльності;

- опрацювати питання виплати винагороди авторам; чітко визначити майбутніх власників виключних прав, джерела фінансування заходів, що необхідно здійснити для одержання ефективної правової охорони об'єктів промислової власності;
- визначити шляхи проведення рекламних заходів залежно від мети, що поставлено.

Наведені заходи основні, але далеко не обмежуються зазначеним.

Кінцевим результатом має бути вартісна оцінка праці авторів звіту, виконавців НДДКР, яка не є можливою без вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності. При цьому для подальшої комерціалізації науково-технічного звіту доцільно провести оцінку об'єктів інтелектуальної власності і їх інвентаризацію, а також поставити перспективні об'єкти інтелектуальної власності на бухгалтерський облік.

Наступний етап - укладання договору на виконання науково - дослідних та дослідно-конструкторських робіт В договорах на виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, необхідно визначити вид зобов'язань, від яких залежить розподіл між сторонами прав на створювані об'єкти права інтелектуальної власності. При цьому при розподілі прав на об'єкти права інтелектуальної власності необхідно враховувати так звану «попередню інтелектуальну власність» і «створена інтелектуальна власність» (рис. 2).

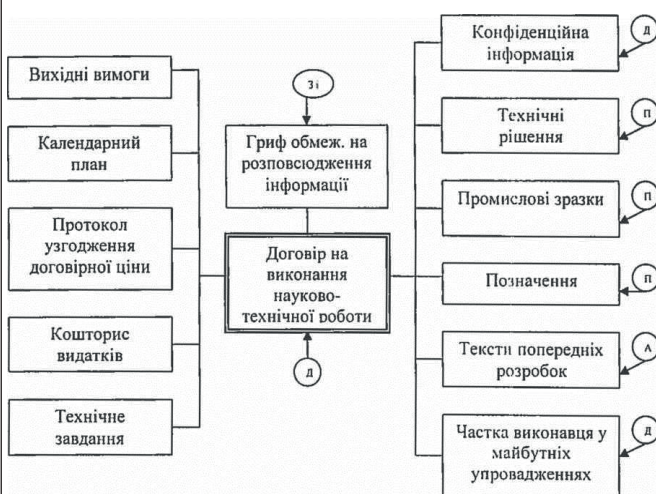

Рис. 2 - Об'єкти інтелектуальної власності в договорі на виконання НДДКР,
 де: А - авторське право і суміжні права;
 Зі - закон про інформацію; Д - договірне право;
 П - право промислової власності.

Слід також вживати заходів щодо захисту інформації, яка суттєво може вплинути на подальшу комерціалізацію результатів дослідження. Особливу увагу при укладанні договору слід звернути на «частку виконавця у майбутніх впровадженнях» цієї роботи. Слід практикувати дії щодо внесення до договору умови про визначення у подальшому зазначеної частки та здійснення заходів щодо її отримання. Необхідно також чітко розуміти, що поняття «право власності» і «право інтелектуальної власності» істотно відмінні. І ця різниця між ними полягає в тому, що звичайне право власності встановлюється на матеріальні об'єкти - предмети навколишнього середовища, об'єктами права інтелектуальної власності можуть бути лише нематеріальні об'єкти. При цьому окремі елементи розробленої науково-технічної продукції, які можуть стати об'єктами права інтелектуальної власності захищатимуться або договірним правом, або авторським правом, або правом промислової власності, а деякі об'єкти права інтелектуальної власності захищатимуться відповідними законами про захист від недобросовісної конкуренції чи законом про інформацію. Захист слід провадити відповідно до законів у сфері права інтелектуальної власності.

Реферат звіту, так і висновки та рекомендації теж можна розглядати як об'єкти інтелектуальної власності, що захищаються авторським правом. Приведені у звіті малюнки теж можуть підпадати під дію як авторського права, так і права промислової власності. Зрозуміло, що технічні рішення та позначення підпадають під дію права промислової власності.

Особливу увагу варто звернути на патентні дослідження, форма подання матеріалів яких теж підпадає під дію авторського права. Необхідно звернути увагу також на те, що у звітах може міститися інформація, яку можна оформити як раціоналізаторську пропозицію, і втрачати такий об'єкт інтелектуальної власності, не заявивши його належним чином, немає нікого сенсу. Отже під дію авторського права і суміжні права підпадають наступні складові науково-технічного звіту: реферат, вступна частина звіту, тексти, технічна документація, патентні дослідження, методи та аналізи дослідження тощо. Під дію права промислової власності підпадають: рисунки, позначення, технічні рішення, раціоналізаторські

пропозиції. Конфіденційна інформація привведена у звіті захищається договірним правом.

Відзначимо, офіційні документи не належать до об'єктів промислової власності, які є складовою права інтелектуальної власності, оскільки вони не є мають ознак патентоспроможності (новизна, промислова придатність, винахідницький рівень), що має бути в наявності у об'єкта інтелектуальної власності. Таким чином, нормативно -правові акти не є інтелектуальною власністю, а отже ніхто не може мати право інтелектуальної власності на них. З огляду на те, що нормативно -правові акти (документи) не є об'єктами матеріального світу, відповідно, на них не може встановлюватися право власності. Зважаючи на викладене вище, усі нормативно-правові акти (стандарти), в тому числі і ті, що стосуються охорони праці, не можуть бути об'єктами права матеріальної власності, так і права інтелектуальної власності. Відтворювати, тиражувати і поширювати будь-які нормативно ~ правові акти можна без жодних обмежень. Але слід пам'ятати, що в цьому разі відтворений нормативний акт неможливо використовувати як офіційний документ.

Досвід науково-технічної роботи з підприємствами, їхніми керівниками і спеціалістами різних рівнів свідчить, що більшість із них не мають відповідних знань у сфері права інтелектуальної власності, практичних навичок використання їх, а також стосовно її обігу в господарській діяльності підприємств як основи руху інтелектуального капіталу.

Висновки

У сфері науково-технічного забезпечення галузі можна виділити такі головні питання, які потребують вирішення вже сьогодні:

- визначення критеріїв, якими повинен керуватися Замовник при визначенні позиції стосовно прав на результати НДДКР на всіх етапах створення науково-технічної продукції при розміщенні замовлення, укладання та супроводження зобов'язань, приймання результатів та розподіл прав на них, а також при використанні і комерціалізації цих результатів;
- визначення конкретних категорій Виконавців, які мають перевагу в правах на патентування, комерційне використання технічних даних та закріплення за собою авторських прав;
- забезпечення гарантій отримання ви-

нагороди авторам незалежно від того, за ким закріплені права на отримані результати інтелектуальної діяльності.

Головними завданнями, які в основному забезпечують вирішення цих питань на сьогодні є:

- визначення доцільності подальшого використання, розподілу прав на результати робіт при укладанні договорів на виконання НДДКР;
- відсутність в роботах на виконання НДДКР результатів проведення попередніх патентних досліджень та отримання охоронних документів на об'єкти права інтелектуальної власності у разі їх створення та виявлення;
- відсутність джерел фінансування на проведення робіт по оформленню прав, подачі заявок на одержання охоронних документів, оцінки, підготовки матеріалів для постановки на бухгалтерський облік та ін.;
- труднощі при введенні в господарський обіг раніше створених об'єктів інтелектуальної власності, які обумовлені правилами бухгалтерського обліку, по якому списані витрати, та навіть при наявності прав на об'єкти для постановки на баланс потрібно визначення вартості об'єкта і його оцінка.

Наслідком відсутності комплексного підходу до оцінки НДДКР як об'єктів інтелектуальної власності є відсутність фінансування на проведення патентних досліджень в договорах на науково-технічної продукції, що не стимулює розробників до виявлення під час виконання робіт об'єктів права інтелектуальної власності та оформлення прав на результати інтелектуальної діяльності.

Література

1. Патентні дослідження. Методичні рекомендації. Видавничий Дім «Ін Юре», Київ, 1999.
2. Рекомендации по исследованию уровня и тенденций развития техники на основе патентной информации. Орлова И.С., Москва, ВНИИПИ, 1988.
3. Патентний формуляр. Основні положення. Порядок складання та оформлення: ДСТУ 3574-97. - [Чинний від 1998-01-01]. – Київ: Держстандарт України, 1997. – 7 с. – (Нац. Стандарт України).
4. Патентні дослідження. Основні положення та порядок проведення: ДСТУ 3575-97. - [Чинний від 1997-01-01]. – Київ: Держстандарт

України, 1997. – 16 с. – (Нац. Стандарт України).

5. Аналітичні матеріали форуму. «Інновації, інвестиції, інтеграція». Міністерство економіки з питань європейської інтеграції України. Київ, 2004. [Електрон. ресурс] // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. - Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Prvs/2007_2/0521.pdf.

6. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт. Бутік-Сіверський О.Б. д.е.н., проф., Київ, 2009. [Електрон. ресурс] // Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України. - Режим доступу до ресурсу: <http://ndiiv.org.ua/ua/library/view-transformatsija-intelektualnojivlasnosti-v-innovatsiynyy-produkt.html>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бочаров Олександр Петрович,

інженер відділу технічної інформації філії «Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут залізничного транспорту» ПАТ «Укрзалізниця».

Вул. Федорова, 39, м. Київ, Україна, 03038.

Тел.: +38 044 465 38 11.

E-mail: bocharovap@ukr.net

Мазко Олена Олексіївна,

начальник відділу єдиної науково-технічної політики, науково-технічного та нормативного забезпечення Департаменту розвитку і технічної політики ПАТ «Укрзалізниця».

Вул. Федорова, 39, м. Київ, Україна, 03038.

Тел.: +38 044 465 04 13.

E-mail: mazko1520mm@gmail.com

Шиш Володимир Олексійович,

кандидат технічних наук,

начальник Департаменту розвитку і технічної політики ПАТ «Укрзалізниця», к.т.н., доцент.

Вул. Франко, 21, м. Київ, Україна, 03680.

Тел.: +38 044 465 04 00.

E-mail: vashysh@ukr.net

Христофор Олег Вікторович,

заступник начальника філії

«Науково-дослідний та конструкторсько-технологічний інститут залізничного транспорту» ПАТ «Укрзалізниця», к.е.н., доцент.

Вул. Федорова, 39, м. Київ, Україна, 03038.

Тел.: +38 044 465 24 53.

E-mail: oleg_hristofor@ukr.net

«ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ УКРАЇНИ» ДЕ ПЕРЕДПЛАТИТИ ВИДАННЯ?

Оформити передплату на науково-практичний журнал «Залізничний транспорт України» на 2017 рік, а також поквартально, можливо у кожному поштовому відділенні України за каталогом видань України або на офіційному сайті ДП «Преса» (<http://presa.ua>).

Періодичність видання журналу у 2017 році – 4 рази на рік.

**Передплатний індекс: для індивідуальних передплатників – 74126,
для підприємств і організацій – 40294.**

Передплату (річну, на півріччя чи на один кварталний випуск) підприємства та фізичні особи також можуть оформити на договірних умовах у видавця журналу філії «НДКІТІ» ПАТ «Укрзалізниця» за адресою:

03038, м. Київ, вул. І. Федорова, 39.

Електронна пошта: ztu1520mm@gmail.com

Тел.: +38 (044) 465-38-11; +38 (044) 309-68-93.